

prepričati o tem, beri lanskega „Tovariša“ ali 29. zvezek „Jezičnika“, ki ga pouči, kakšnih zaslug imajo nekateri učitelji, posebno Praprotnik in Tomšič.

S temi vrsticami nismo hotli peti slavo speva učiteljstvu, nego opozoriti, da je tudi gledé književnosti po svojih močeh na svojem mestu. Nadalje je namen temu spisu, vspodbuditi tovariše, posebno pa drage tovarišice k vstrajnemu delovanju v prid naše književnosti na kateri koli način.

Še nekaj! Hrvaški „Pedagogiški zbor“ bo izdal spomeniški spis o priliki tristoletnice slavnega Komenskega, isto storili bodo tudi učitelji drugih slovanskih narodov. Naša misel je, da mora tudi slovensko učiteljstvo izdati o tej priliki slavnostno knjižnico. Na delo torej! (Članek je bil že prej spisan, kakor smo začeli priobčevati „Didaktiko“. — Ured.)

Zupánc.

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

*

Andrej Čebašek r. 14. nov. v Smedniku, posvečen l. 1844, pristav semeniški l. 1845, na Dunaju doktor bogoslovja leta 1847, kapelan v Stari Loki in Mengišu, l. 1852 profesor vérne v bogoslovju, častni l. 1872 in pravi kanonik l. 1880, apostolski protonotarij in papežev prelat, podpredsednik katoliške družbe, predsednik podpornega društva duhovskega, škofovski poročnik za veronauk in bogočastje v srednjih šolah itd.

„Pristavek zastran zamaknjenih gledé na 41. in 42. list Novic“, češ, kar je ondi „v pismicu“ je resnično, le enostransko je; .. zamaknjenstvo ni le natorno, kakoršno pismice popisuje, in ktero izvira iz natornih vzrokov in moči, ampak je tudi čeznatorno, ktero ima viši, čeznatorne vire, kakoršno pa pismice naravnost tají, ker pravi, da je vsa drugačna misel skoz in skoz napčna, in da je zamaknjenje prosta natorna prikazen, tedej nikoli in nikakor ne čeznatorna, kar pa pravoverni kristjan, ki ima katoliške zamene od človeške natore in našiga odrešenja ter veljavo sv. pisma in sv. cerkve pozna, reči ne more in ne sme“ itd. „Zastran opazke v 48. listu „Novic“ s

podpisom Č. Danica 1855 str. 101—3 in str. 107.

Cerkveni Govornik slovenskiga duhovstva za vse nedelje in zapovedane praznike skozi leto. Na svitlo dajó nekteri Ljubljanski duhovni. I. Tečaj. V Ljubljani 1856. S. 524. Izhajal po zvezkih I—III l. 1855 in IV. l. 1856. Nat. J. Blaznik. Mej sotrudniki (L. Jeran, J. Stritar, A. Zamejc) bil je dr. A. Čebašek najizdatnejši, kajti med 67 pridigami nahaja se njegovih (A. Č. ali Č.) okoli 30; med njimi so nekatere tako tehtne, da iz ene same naredim dobre tri, dejal je neki dušni pastir.

Sveto pismo stare in nove zaveze z razlaganjem .. dr. J. F. Allioli .. po povelji kneza Antona Alojzja. V Ljubljani 1856—1859 v VI zvezkih. Nat. J. Blaznik. Mej sodelavci in pomočniki je bil dr. Andrej Čebašek, učenik verne v ljubljanskih bogoslovskih šolah (Predg. str. XIV). Knjige, katere je po danem navodu vravnal in poslovenil, so Mojz. III. p. 13—V. (cf. Javornik). Zv. I. l. 1857 str. 197—401. Bukve Psalmov (cf. Klančnik). Zv. III. l. 1858 str. 97—320. Evangeli Jezusa Kristusa po svetim Matevžu. Zv. V.

l. 1856 str. 1—135. List. I. do Korinčanov. Zv. VI. l. 1856 str. 77—140.

Zlati Vek ali Spominica na čast ss. Hermagoru in Fortunatu, sv. Nikolaju in ss. Cirilu in Metodu. V Ljubljani 1863. 8. 293. Nat. J. Blaznik. Mej založniki in pisalci je tudi dr. A. Čebašek. Spisal je čvrsto razpravo: „Verski razločki med staroversko ali pravoslavno in edino pravo rimsko katoliško cerkvijo“ (str. 145—229). Vvod. § 1. Viri in kratek obseg razkolniške vere. § 2. Razločki med katoliško in razkolniško cerkvijo. § 3. I. Izhaja sv. Duha. § 4. II. Poglavarstvo ali viši oblast Rimskega papeža v vesoljni cerkvi. A. Pervaštvo ali viši oblast sv. Petra. B. Pervaštvo naslednikov sv. Petra ali Rimskih papežev. § 5. III. Vice. § 6. IV. Prec po smerti pravični Boga gledajo, in grešniki kazni terpe. § 7. V. Nerazvezljivost keršanskega zakona. § 8. VI. Opresni kruhi. § 9. VII. Nekteri drugi razločki o sv. Rešnjem Telesu. § 10. VIII. Kerst oblivanja. § 11. IX. Še nekteri dozdevni razločki. § 12. X. Neomadežvano spočetje Marije Device. § 13. Sklep in zdanji stan — O tej razpravi piše T. M. . . . c. v Novicah 1863 str. 410: „Visokoučenega bogoslovca najdemo v gosp. dr. Čebašku, kateri je v svojem spisu pokazal, kako temeljito pozna historijo dogmatov in najnovejše simboliške in ireniške spise. Njegov spis bi dobil občeno pohvalo v najslavnejših bogoslovnih časopisih; mi pa od samega veselja, da ima naš narod takošne talente, ne najdemo dostojnega izraza za izvrstni ta spis“. — In v Danici l. 1864 str. 28 pravi prošt Jernej Arko: „Ta sostavek je spisani s tako streljeno pa umevno besedo, ter tako logično in umno, tako priljudno in poljudno, de je bilo vse ginjeno in razveseljeno moje staro serce. . . Osvečili ste, gospod doktor, dostojno svojo tvarino od vsih strani, in pa kaj pametno je tudi, de ste omenili pesem in molitev razkolnikov, ktere so žive pričala zoper njihove zmotnjave. V serce so mi segle

tudi vaše sklepne mile vabila: obernejo naj se ogoljvani razkoljniki nazaj v edinost ene, prave rimske cerkve, ki je mati in učenica vseh vernih. Tudi je izversten in dognan historičen sostavek gosp. dr. L. Vončina-ta: Razkolništvo vzhodnje cerkve. Oba spisa gresta skup, ter jeden družega razsvetljuje . . . Naj bi se oba ta sostavka prevedla v vse une jezike, ktere govore razkolniki; gotovo bi to ne bilo zastoj, in gotovo bi to močno pospešilo, kar zahteva bratovšina ssv. Cirila in Metoda itd.“ —

Bistro je pazil na Matico Slovensko ter njej na korist koj o rojstvu, pa zlasti poznej o raznih borbah režno povedal kako resno; na pr. l. 1865 v Danici str. 127: Kaj je z Matico? (Priatelj slov. Matice); l. 1877 str. 43—60: Ali naj Matica slovenska Slovencem vero zatira itd.? —

Danica l. 1868 sè zñakom — a — in: Non quis, sed quid: „Novo leto — kaj obeta — in kaj tirja? — Dunaj, poglej kako Turk spoštuje katoliško cerkev in njene škofe. — Čertice o civilnem zakonu (str. 29). Še enkrat „civilni zakon“ (str. 107). Slovstvo (str. 47. 222. 274 itd.) — Ločenje cerkve od šole (str. 77—118): I. Kaj to v sebi ima, ločiti cerkev od šole? II. To bila bi naj veči krivica, in sicer 1. staršem samim; 2. srenjam; 3. za marsikterega učitelja, in to iz dvojnega ozira: a) Marsikteremu učitelju bi bilo gotovo težava, službo dobiti ali si službo zboljšati; b) Učitelji bi imeli tudi prav veliko težav v svojem poslu, ako dojdejo pod posvetno oblast. 4. Ločenje cerkve od šole bi slednjič tudi lahko krivično bilo slovenski narodnosti. — Skleptemu izvrstnemu sostavku je: „Tako bi tedaj ta in vsaka tej enaka šolska osnova, ki vzame cerkvi šole, krivična bila staršem in otrokom, srenjam, učiteljem in slednjič tudi narodnosti slovenski. Ločenje cerkve od šole, kakor so ga namenili novotarji, ki bi radi dosti pre naredili, kar je dozda čvrsto stalo, bi slabilo državno poslopje, kteremu je ravno sveta kato-

liška vera in kristjanski duh po naših družinah naj močnejši podlaga. Lahko, da v šoli bi verski poduk ne bil glavna reč in ne imel potrebnega vspeha; poglavitna reč bi bila le prerada poduku, učiti otroke, kako naj prav po kertovo mislijo in delajo le za ta svet. S tem pa se zadušuje keršansko življenje; navdaja se otrok s posvetnim duhom, kateri ne pusti človeku iskati, kar je nebeškega, večnega, ampak ga naganja, da le za sedanji čas skerbi. Komur ni sv. vera naj viši in naj potrebniši reč, za tega nima prave vrednosti! Zarod, ki ga izredé preveč posvetne šole, je brezbožen in posveten. Verozakon namreč ni teorija, ampak je življenje; hočem reči, da ni toliko za glavo, temveč za serce, za voljo in djanje. „Kdor moje zapovedi ima in se jih derži, ta je, ki mene ljubi“ (Jan. 14, 21), govori Sin Božji. In katehet v šoli ni učitelj, ki svojo reč v eni ali v dveh urah na teden opravi, ampak je služabnik Božji in namestnik Kristusov, ki mora otrokom djansko kazati, kako se vse to zveršuje, kar velewa sv. vere nauk. Katehet tedaj mora mladost pod svojo roko imeti, ter jo k keršanskemu življenju napeljevati, v čemur ga nihče motiti ne smé. Bolj ko se mladost v šolskih letih nauči keršansko živeti, boljši je šola. Ta kristjanski duh, kterege se mlade serca v dobri šoli vnamemo, je človeku ravno to, kar je umna roka orglarjeva na orglah. Brez njega ostanejo tudi naj verliše orgle nemo orodje, ali pa nesoglasno renčijo, ako neskušena roka na nje bije. — Kristijanski duh pobožnosti mora otroku pravo pot kazati, ga ravnati pri vsem. Druge vednosti šolske so kakor piščali pri orglah; te vednosti človeku v resnici le koristijo, ako jih kristijanski duh prav obrača, da človeku strežejo pri njegovem prizadevanji, doseči svoj večni cilj. —

Vzemite pa cerkvi nadzor v šoli; stesnite ves poduk verski v učenji v šoli za kake dve uri na teden in k večemu še v

kake verske vaje, zvežite cerkvi roke, da s šolsko mladino drugega opraviti nič več nima; izročite učitelje vradnikom in srenjčanom: — in izgnali ste iz šol pravega duha, zapravili šolam blagoslov Božji, družinam kristjanskim pa in vsi deržavi vzeli pravo nravno moč (str. 118)!“ —

Dr. Jan. Ser nec in nova posvetna zakonska postava. „V Sl. Narodu št. 46 je stopil dr. J. Ser nec očitno pred slovenski svet, ter je kot pravdnik razodel po svoje z razlogi svoje misli gledé svetne zakonske postave, ki jemlje sv. katoliški cerkvi postavodajno oblast v zakonskih rečeh. Ime g. dr. Sernca pri Slovencih dobro slovi, in to po pravici, ker je v pravniških zadevah skušen mož, ob enem pa tudi verl rodoljub. Prav zato pa se je morebiti njegova razprava o zakonskih rečeh marsikomu še bolj prikupila, ki utegne njegove misli si osvojiti in se zá-nje potegovati sklicevaje se na dr. Srnca. Vredno je toraj vprašati: Ali ima g. dr. Ser nec tudi prav? Tu pa kar v začetku tega sestavka rečemo, da je vsa razprava tega odvetnika s hudimi pomotami preprežena, toraj je jako nevarna vsem bralcem, ki stvari bolj na tanko ne poznajo. Temu nasproti je dolžnost katoliških, v tej reči zvedenih pisateljev, stvar pojasniti, nevarnost odstraniti. Resnica nam mora čez vse drugo ljuba in draga biti; in ker smo terdno prepričani, da glava, kakor je g. dr. Ser nec, se nikoli iz oholosti ali terme resnici ne ustavlja: naj poskusimo dokazati vélike pomote one razprave nadejajoči se, da bode nasprotna razprava g. odvetnika nagnila, da zakonske stvari in sploh cerkveno pravo po dobrih, katoliških knjigah premozga, in tako v kratkem v versto branilcev katoliškega prava stopi. In v to ime — pomoz! Bog! — I. Stališe g. odvetnika. II. Razprava dr. Sernca gledé zakonskih postav. III. Dr. Ser nec in nova zakonska postava oziroma na sodnijsko oblast. Vid. Danica l. 1868 str. 251—272. Non quis, sed quid.

Sveta Vojska v svetem letu za vesoljni cerkveni zbor s primernimi nauki, opomini in molitvami. Poleg nemškega (korar V. Kramer v Monastiru) od

viših poterjenega spisa. V Ljubljani 1869. 8. 127. Zal. H. Ničman. Nat. R. Eger (Danic. str. 218).

Književnost.

Letna šolska poročila. 1. Mariborsko učiteljske je izdalo letos svoje prvo letno poročilo, ki nam podaja natančno izveden načrt šolskega vrta mariborskega učiteljskega, marljivo sestavljeno zgodovino zavoda iz peresa ravnatelja g. H. Schreinerja in prof. Lavtarja razpravo: «Einführung in den arithmetischen Unterricht an Lehrerbildungs-Anstalten». — Gojencev je štel zavod 120, in sicer 74 Slovencev, 44 Nemcev in 2 Čeha; od teh so završili šolsko leto 4 z odliko, 81 jih je zrelih, da stopijo v višji razred, 16 jih ima ponavljalno preskušnjo, 3 so ostali neizprašani in padlo jih je 16. — Pripravljalni tečaj je štel 37 in trirazredna vadnica 107 učencev.

2. C. kr. državna nižja gimnazija v Ljubljani je izdala letno poročilo za dve leti skupaj, to je za l. 1890/91. in 1891/92. Na čelu ima poročilo obširno, jako temeljito, 21 strani obsežajočo razpravo g. prof. A. Stritofa «O metodiškem pouku nemščine v I. in II. razredu slovensko-utrakvistiskih gimnazij» (I. del) in pa šolske vesti, katere podaje vodja g. Francišek Wiesthaler. Obligatne predmete je poučevalo poleg vodje še 10 profesorjev in gimnazijskih učiteljev, neobligatne predmete pa 6 raznih profesorjev in učiteljev. L. 1890/91. je bilo učencev 305, do jednega vsi Slovenci in vsi katoliške vere. Koncem minulega šolskega leta je bilo 344 učencev, vsi Slovenci in katoliške vere. Odlinjakov je bilo 58, povoljni uspeh je imelo 216 učencev, nepovoljni 37, ponavljalni izpit bode delalo 32 učencev.

3. Prva mestna petrazredna deška ljudska in obrtna pripravljalna šola v Ljubljani je imela v minulem šolskem letu 444 rednih učencev in jednega gluhonemega privatista. Razred II. in III. sta imela po dva oddelka, razred IV. celo tri oddelke. Samo slovensko je govorilo 431 učencev, slovensko in nemško 12, slovensko in laško 1. Vere so bili vsi rimsko-katoliške. V Ljubljani jih je stanovalo 381, zunaj Ljubljane v bližnjih vaseh 63. Za višji razred je bilo sposobnih 339, nesposobnih 103. Učnih močij je bilo 10 in sicer nadučitelj in nadučiteljica g. Andrej Žumer, 5 stalnih učiteljev, 1 katehet in 3 namestni učitelji. Z ljudsko šolo v zvezi je bila obrtna pripravljalna šola za rokodelske učence. V dveh oddelkih je bilo 165 učencev 22 raznih obrtov. Poučevala sta dva učitelja in katehet.

4. Druga mestna petrazredna deška ljudska šola, obrtna pripravljalnica in

šolska delarna v Ljubljani je imela koncem šolskega leta 514 učencev; le slovensko jih je govorilo 497, slovensko in nemško 16, le nemško 1. V Ljubljani je stanovalo 474 učencev, zunaj Ljubljane 40. Vere so bili vsi rimsko-katoliške. Za višji razred je bilo sposobnih 374, nesposobnih 129 in neizprašanih pa 11. Vseh pet razredov je imelo po dva oddelka. Učnih močij je bilo 11, namreč voditelj in nadučitelj g. Francišek Raktelj, 8 stalnih učiteljev, 1 katehet in 1 namestni učitelj. V obrtni pripravljalni šoli je bilo v dveh oddelkih 176 učencev 26 raznih obrtov. Poučevala sta dva učitelja in katehet. V šolsko delarno so se vsprejemali učenci iz dveh višjih razredov ljudske šole. Poučevalo se je v dveh oddelkih; v I. se je vadilo 22 učencev v lepljenstvu in v II. 6 učencev v mizarstvu. Poučevala sta dva učitelja; izdelki so se prepustili koncem leta učencem v last.

5. Štirirazredna mestna nemška deška ljudska šola v Ljubljani je imela v minulem šolskem letu 193 učencev. Vere jih je bilo 191 rimsko-katoliške in 2 protestantovske. Samo nemško jih je govorilo 51, slovensko in nemško 128, nemško in laško 6, nemško in češko pa 3. V Ljubljani jih je stanovalo 174, zunaj Ljubljane pa 19. Za višji razred je bilo sposobnih 114, nesposobnih pa 75, neizprašani so ostali 4. Poučevali so na tej šoli poleg šolskega vodje in nadučitelja g. Božidara Valente dva stalna učitelja, dva kateheta in jeden namestni učitelj.

6. Na mesini osemrazredni dekliški šoli v Ljubljani je bilo koncem minulega šolskega leta 368 učenk, vse rimsko-katoliške vere. Le slovensko jih je govorilo 235, le nemško 1, slovensko in nemško pa 135. V Ljubljani jih je stanovalo 363, zunaj Ljubljane pa 5. Za višji razred je bilo sposobnih 292, nesposobnih 70 in neizprašanih 6. Učnih močij je bilo 9 in sicer nadučiteljica in voditeljica gospa Julija Moos, 7 stalnih učiteljic in katehet.

7. Vodstvo uršulinskih dekliških šol v Ljubljani je izdalo letos svoje prvo poročilo. Na čelu prinaša članek «Nekaj zgodovinskih črtic o uršulinskih šolah v Ljubljani» in pregled števila učenk od l. 1820. do 1891, sestavil g. Rok Merčun, katehet; potem pa «šolska poročila». Dekliška šola uršulinska je bila osnovana l. 1703. torej pred 189 leti. Zdaj ima tri različne šole, namreč vnanjo, s katero je združen otroški vrtec, potem notranjo in pa višjo